

Марія МЕДВЕДЬ,
ORCID: 0000-0001-8275-9026
кандидатка філологічних наук,
директорка Наукової бібліотеки,
ДВНЗ “Ужгородський національний
університет”

КОМУНІКАТИВНЕ ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ БІБЛІОТЕКИ В ПЕРІОД КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ: ДОСВІД РОБОТИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

УДК 027.7(477.87-25) : 004.77 : 614.46

У статті аналізується робота бібліотеки Ужгородського національного університету в період карантинних обмежень, досліджується ефективність введення нових форм бібліотечних послуг, пов'язаних з дистанційним обслуговуванням користувачів. Також розглядаються методи організації віддаленої роботи бібліотечного колективу в умовах пандемії та адаптації бібліотечних працівників до нових форм комунікації з користувачами.

Ключові слова: бібліотека Ужгородського університету, дистанційне обслуговування в бібліотеці, віддалена робота бібліотеки, управління бібліотекою, нові методи бібліотечного обслуговування.

Період 2019–2021 рр. став кардинальним у переосмисленні не лише особистого життя людей, а й всіх сфер людської діяльності. Початкова недовіра до мультимедійного інформаційного потоку щодо вірусної небезпеки багатьма людьми вважалась надуманою, заангажованою і тому застерезливо відкидалась та вважалась “комунікативною агресією”. Та світ швидко відрізнив вигадку від дійсності, бо констатація факту поширення хвороби країнами і континентами не залишала часу

на довгі роздуми. Звичний ритм життя змінився суттєво, а свідомість того, що потрібно “врятуватись”, спрацювала беззаперечно. Дотримуючись медичних рекомендацій, першими прореагували освітні заклади, які складають значну ланку соціальної комунікації суспільства. Збереження життя майбутнього та старшого покоління стало прерогативою соціуму. Фізичне дистанціювання стало не просто термінологічним поняттям, а єдиним методом зниження ризику передачі вірусу від однієї людини до іншої.

Ужгородський національний університет, на виконання рішення Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 року “Щодо введення обмежувальних заходів для запобігання розповсюдження захворювання на коронавірус CODID-19” та рекомендаційного листа МОН України за № 1/9-154 від 11.03.2020 року, вводить в дію розпорядження за № 84-Р від 11.03.2020 року “Про проведення профілактичних заходів щодо запобігання коронавірусної інфекції”, за яким з 12 березня 2020 року традиційні форми навчання переходять на дистанційну. Великого значення набула можливість електронного навчання та віртуальна комунікація завдяки дистанційним засобам навчання на прикладі платформ Zoom та Moodle. Завдяки цьому читання лекцій та проведення іспитів онлайн стало звичною нормою навчання. Бібліотека як важливий структурний підрозділ університету, першочерговим завданням якого є підтримка навчального процесу вишу, зуміла протистояти виклику карантинних обмежень, завчасно успішно застосувати дистанційні методи обслуговування в свою роботу. Інноваційні запровадження бібліотека застосовувала ще з 2013 року, задовго до поточного спалаху CODID-19. Стрімке впровадження онлайн-сервісів як перспективного та альтернативного засобу розвитку бібліотечних послуг стало в нагоді під час умов невизначеності. Стратегія інноваційного спрямування давно вже стала головною метою бібліотеки. Найголовніше її значення полягало в розширенні рамок просторового та часового виміру для отримання інформації та швидкої комунікації з користувачами у цифровому форматі. Часткова відмова від традиційного обслуговування (“передача книги в руки”) та проведення культурно-масових заходів не призупинили користування бібліотекою. Акцент змістився в сторону дистанційних бібліотечних можливостей.

Основним критерієм в роботі з надання послуг стала віртуальна комунікація, саме вона розширила онлайн-формат бібліотечних пропозицій, які миттєво поглинались соціумом, зменшуючи негативний вплив пандемії на суспільство. Бібліотека без складності адаптувалась до дистанційної гнучкості, сміливо опираючись на використання інформаційних технологій.

Задовго до спалаху коронавірусної інфекції університетський бібліотечний колектив успішно освоїв нову форму роботи, яка відкрила користувачу не лише можливості електронного каталогу, а й розширила віртуальні повноваження бібліотеки. Керівництвом бібліотеки постійно проводились зібрання, тренінги, наради, консультації, які підвищували ІТ-навики бібліотекарів, знайомили їх із новими інформаційними методами роботи інтернет-середовища, електронної бібліотечної програми, університетського репозитарію, наукометричної аналітики, віртуального представлення бібліотечних фондів та ін. Керуючись викликами часу, бібліотека вчасно оновила власний сайт, завдяки якому представила користувачу значну кількість онлайн-послуг, основне завдання яких полягало у покращенні доступу до всіх можливих послуг бібліотеки. Ними стали:

- віртуальна бібліографічна довідка;
- електронна доставка документів;
- індексування УДК та авторський знак;
- тематичний підбір літератури;
- редагування бібліографічного опису за ДСТУ та міжнародними стандартами;
- перевірка на плагіат;
- консультація з набуття інформаційних компетентностей;
- електронне замовлення документу та ін.

Традиційний доступ до друкованих видань частково замінили їх електронні аналоги, якими стали власні оцифровані колекції бібліотеки. Книгозбірня, піднімаючи якість віртуального обслуговування, ефективно використала сайт, завдяки якому запропонувала своїм користувачам найбільш затребувану в період карантину рубрику “Електронні ресурси”. Наприклад, вільний доступ до публікацій науковців Ужгородського університету відкрито в електронній колекції “Науковий вісник Ужгородського університету”. Колекція включає в себе всі ви-

пуски серій: “Біологія”, “Економіка”, “Історія”, “Математика і інформатика”, “Медицина”, “Педагогіка. Соціальна робота”, “Політологія. Соціологія. Філософія”, “Фізика”, “Філологія. Соціальні комунікації”, “Хімія”, “Право”, “Географія”, “Карпатика”, “Міжнародні економічні відносини та світове господарство”, “Міжнародний науковий вісник”, “Міжнародні відносини”.

Окремим електронним ресурсом, який викликав значний інтерес у користувачів, стала електронна колекція “Наукові записки Ужгородського державного університету (1947-1963 рр.), до якої ввійшли електронні аналоги найперших наукових вісників (на той час “записки”).

Розширюють об’єм оцифрованих бібліотекою наукових видань вишу рубрики “Науковий збірник “Studia Slovakistika”, “Науковий збірник товариства “Просвіта” в Ужгороді”, “Мбсяцословь”, “Закарпатські філологічні студії”, “Видання бібліотеки УжНУ” та ін.

Бібліотека вчасно поповнила свій сайт новою рубрикою “Електронна бібліотека “Романі Яг”, що об’єднала в собі підрубрики “Ромська література” та “Ромські періодичні видання”.

Беззаперечним є факт, що в період карантинних обмежень суспільство отримало суттєву підтримку від бібліотек. Книгозбірня УжНУ, в свою чергу, теж відчула на собі підвищену увагу, яка підтверджувалась тенденцією росту активності використання користувачами сайту бібліотеки, що засвідчено аналітикою лічильника відвідуваності сайту.

Розширило віртуальне представлення корисних матеріалів і електронне сховище наукових напрацювань вчених УжНУ dspace.uzhnu.edu.ua, в якому розміщено близько 35 тисяч робіт науковців, серед яких близько тисячі підручників та монографій, понад 27 тисяч наукових статей, 335 патентів та ін. В поповненні репозитарію УжНУ значний відсоток (55%) завантажень публікацій зроблено працівниками бібліотеки закладу вищої освіти [1].

Вагомий внесок у популяризацію науки в університеті внесла бібліотека, створивши на своєму сайті окрему рубрику “Науковцям”, яка концентрує в собі рекомендаційні матеріали під назвою “На допомогу науковцям”. Рубрика стала своєрідним консультативним ресурсом, надаючи відповіді на питання, пропонуючи поради та послуги: навіть публікуватись, які критерії вибору журналу, які бувають варіанти публікації; інформує про видання з відкритим доступом; ознайомлює

з основними правилами оформлення рукопису, наголошує на значенні ISBN, ISSN, Штрих-код, DOI; допомагає в оформленні дисертаційних робіт; представляє послуги “Транслітерація”, оформлення бібліографічного посилання і списку літератури в науковій роботі та ін.

Під час тривалого періоду карантинних обмежень Наукова бібліотека УжНУ активно оприлюднювала наукометричні дослідження вчених вишу, відслідковуючи їх публікаційну активність. На основі досліджень вона запропонувала своїм користувачам власний інформаційний продукт, яким стала електронна база даних “Бібліометричні профілі вчених Університету”. Аналітична інформація готувалась на основі даних міжнародних наукометричних електронних баз: Scopus, Web of Science, Google Scholar. Ще однією власною бібліометричною електронною базою “Бібліометрика науки ДВНЗ “УжНУ” бібліотека представила рейтингову аналітику вчених університету. Представлена наукометрична інформація користується великою популярністю, має велику кількість переглядів, що підтверджує її актуальність та затребуваність науковцями.

Робота Наукової бібліотеки УжНУ під час карантинного періоду показала її правильну зорганізованість керівництвом. Відчуття команди сприяло у продукуванні віртуальних інструментів та створенні електронних ресурсів, які розширювали асортимент онлайн-послуг. У загальній бібліотечній команді значну роль відіграли найсильніші ланки, якими стали декілька відділів книгозбірні: Центр наукометрії та інформаційної підтримки освіти та досліджень, Відділ інформаційних технологій та комп’ютерного забезпечення, Відділ наукової обробки документів, Інформаційно-бібліографічний відділ, Головний абонемент бібліотеки та Абонемент медичної літератури. Працівники саме цих підрозділів бібліотеки продукували ідеї, які застосовувались для найбільшого охоплення користувачької аудиторії, як викладацької, так і студентської. До переліку застосувань можна віднести: надання електронної послуги з визначення УДК на наукове дослідження, наукометричну аналітику, реєстрацію та корегування наукових профілей вчених УжНУ, присвоєння ідентифікаторів ORCID та ResearchID, організаційний та технічний супровід проведення онлайн-конференції, ведення сторінок бібліотеки в соціальних мережах, створення віртуальних виставок та ін.

Колектив працівників Центру наукометрії – приклад успішної роботи у віддаленому режимі за період карантинних обмежень в 2020 році. Центром наукометрії було здійснено перевірку текстів на запозичення – 486 наукових праць; надано 140 редакційних консультацій (вивірення наукометричної публікаційної відповідності вимог до публікацій членів редакційної колегії Наукових вісників УжНУ); надано 129 довідок про наукові напрацювання викладачів УжНУ для конкурсних справ; здійснено 1664 корегування завантажених публікацій науковців УжНУ; проведено аналітичні дослідження рейтингів науковців УжНУ по факультетах та кафедрах (відображається на сайті бібліотеки).

У період епідемії COVID-19 у 2020 році бібліотекою були представлені такі матеріали:

- нові надходження – 4;
- книжкові виставки – 96;
- тематичні дописи – 70;
- наукометричні рекомендації.

У період карантинних обмежень цікавою ініціативою стала бібліотечна послуга “читання онлайн”, якою книгозбірня презентувала кращі твори сучасної української літератури. Читання розпочали з творів Марини Гримич “Клавка” та “Юра”, які напередодні книгозбірня отримала в свої фонди.

У соціальних мережах (Facebook, Twitter, Instagram) бібліотека постійно пропагувала та представляла свої послуги, створені під час карантину, акцентуючи увагу на тих, які підтримували інтернет-зв’язки з університетською спільнотою. Кожен з підрозділів бібліотеки представляв власні інформаційні продукти, зацікавленість якими характеризувала кількість переглядів в мережі.

Інформаційно-бібліографічний відділ за період локдауну відредагував списки використаних джерел до 10 дисертаційних досліджень. Редагування проходило в режимі онлайн, із застосуванням міжнародних бібліографічних посилань за різними міжнародними стилями.

Керівництвом бібліотеки було проведено відповідний аналіз роботи віддалених команд, який відображений в таблиці 1.

Таблиця 1. Активність роботи відділів бібліотеки за карантинний період 2020 року.
Віртуальні виставки та дописи

№ п/п	Назва відділу (абонемент)	К-ть виставок	К-ть переглядів	К-ть книг	Дописи	К-ть переглядів	К-ть книг	Загалом		
								Прес. онлайн	Перегляди	Книги
1.	Головний абонемент	27	5431	163	64	15594	248	91	21025	411
2.	Відділ медичної літератури	12	14985	85				91	14985	85
3.	Відділ зберігання фондів	7	1605	52	4	339	2	8	6197	68
4.	Відділ гуманітарної літератури	6	4311	144				6	4311	144
5.	Головна Читальна зала	10	3898	324				10	3898	324
6.	Відділ фізико-хімічної літератури	4	1281	52				10	1281	52
7.	Філія № 1	7	1200	174				7	1200	174
8.	Відділ літератури іноземними мовами	3	991	64				3	991	64
9.	Абонемент угорської літератури	2	873	11				2	873	11
10.	Абонемент інженерно-технічної літератури	2	481	26	2	339	2	4	820	28
11.	Відділ комплектування	4	752	35				4	752	35
12.	Бібліотека фак-ту історії та міжнар. відносин	1	363	12				1	363	12
13.	Відділ краснавчої літератури “Карпатика”	2	292	63				2	292	63
14.	Інформаційно-бібліографічний відділ	1	290	58				1	290	58
15.	Відділ рукописів, стародруків та рідкісних книг	1	268	6				1	268	6
16.	Абонемент економічної літератури	1	112	6				1	112	6
17.	Вікторія Воробель (Звіт)	1	758					1	758	
18.	Марія Медвель (Звіт)	1	500					1	500	
	Загалом :	96	38240	1267	70	16272	252	244	58961	1541

Представлений аналіз роботи НБ УжНУ за період карантину 2020 р. засвідчує, що пандемія не вплинула на роботу бібліотеки в інтернет-застосуванні, а навпаки, вивела її “з тіні” активності в користуванні. Парадоксально, саме ці умови дистанціювання в соціумі звернули активну увагу на бібліотеки не лише як на центри зберігання, а й активного поширення інформації. Статистика роботи бібліотеки зафіксувала темпи інтернет-звернень і отримання онлайн-послуг, як от: індексування УДК: з них в онлайн-режимі – 228, в телефонному режимі (смс, вайбер) – 164; бібліотека виконала 105 електронних замовлень тематичних матеріалів; електронною доставкою документів скористались 109 замовників, для цього бібліотекою було відскановано 1270 сторінок копій статей та фрагментів тексту. Виконуючи всі онлайн-замовлення бібліотека не надавала перевагу в обслуговуванні користувачам свого вузу, а пропонувала ці послуги всім бажаючим.

Особливою популярності набули онлайн-представлення на сайті та сторінках соціальних мереж віртуальних виставок. Протягом 2020 р. бібліотека спродувала 96 віртуальних виставок, серед яких і особлива бібліотечна серія “Науковці – гордість Ужгородського університету”. Серія викликала значний інтерес глядацької аудиторії, а деякі, як ось “Професор Андрій Головацький”, лише за перші дні її представлення в мережі Інтернет, збрала понад 6 тисяч переглядів. Загалом, протягом цього ж року зафіксовано 58 961 переглядів віртуальних виставок, на яких було прорекламовано 1541 взірць книг із фондів бібліотеки УжНУ.

Одним із завдань бібліотеки на період роботи колективу у віддаленому режимі, на який книгозбірня вимушена була перевести своїх працівників у період локдауну, стала підготовка матеріалів до участі в онлайн-заходах, якими стали дві міжнародні науково-практичні конференції, в одній з яких НБ УжНУ стала співorganizатором. Під час проведення онлайн-конференції “Сучасні завдання та пріоритети діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: шлях інновації”, яка відбулася 15-19 червня 2020 р., на сайті бібліотеки УжНУ доповідачами виступили 39 учасників. Від колективу бібліотеки УжНУ були представлені 24 доповіді. Загалом учасниками конференції виступили 69 фахівців бібліотечної справи з усієї України та ще 29 учасників

долучилися до обговорення. Наступною онлайн-конференцією стала Міжнародна науково-практична конференція “Тенденції розвитку медичних бібліотек України і виклики сучасного інформаційного суспільства” 19-20 травня 2021 року, співorganizаторами якої стали Національна наукова медична бібліотека України (м. Київ), Секція працівників медичних бібліотек Української бібліотечної асоціації та Ужгородський національний університет. Результатом обговорення головних питань онлайн-зібрання став збірник матеріалів конференції, який вмістив в себе 30 доповідей провідних фахівців бібліотечної справи України та Польщі.

Окремо хочеться наголосити на дослідницькому напрямі роботи бібліотеки в період карантинних обмежень, результатом якого стало колективне монографічне видання працівників бібліотеки, у якому досліджується історія виникнення та становлення найбільшої книгозбірні Закарпаття – бібліотеки Ужгородського національного університету. До авторського колективу монографії “Наукова бібліотека Ужгородського національного університету: від джерел до сучасності” увійшло 24 бібліотечних фахівців колективу. Загальним упорядником видання стала завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу книгозбірні Л. Мельник.

Підсумовуючи питання комунікативного перезавантаження бібліотеки в період карантинних обмежень, можна впевнено констатувати: бібліотека отримала новий поштовх для розвитку своїх технологій. Найпотужніший крок у цьому напрямі зробили “прогресивні бібліотекарі”, які з легкістю освоїли і запровадили інноваційні методи роботи, пов’язаної зі створенням та поширенням інформації. Саме доступ до таких інформаційних ресурсів є першою умовою забезпечення запиту сучасних користувачів.

Окремо хочеться наголосити – бібліотеки володіють унікальними можливостями для поширення перевіреної інформації. Саме достовірні інформативні продукти завжди будуть ставитись в прерогативу інформаційного пошуку і слугувати основою будь-яких досліджень. Отримуючи бібліотечні послуги, користувач, без сумніву, буде впевнений, що кожна отримана ним від бібліотеки інформація – прорецензована, апробована і захищена авторським правом. Систематизація та класифікація бібліотек стоять на варті правильного тематичного під-

бору. Ні одна інша інституція не має таких переваг, якими опираючись на друковані аналоги, володіє будь-яка книгозбірня. Розширення віртуальних повноважень є важливою комунікативною організацією бібліотек і, як показав період дистанційної роботи, книгозбірня Ужгородського університету до цього формату готова.

Джерела та література:

1. Електронний репозитарій ДВНЗ “УжНУ”: Головна сторінка. URL: <http://uzhnu.edu.ua/jspui/password-login;jsessionid=9277E1C9888A10D32466830DB8AC9A93> (дата доступу 08.09.2021)

**COMMUNICATIVE REHABILITATION
OF THE LIBRARY DURING QUARANTINE
LIMITATIONS: THE EXPERIENCE OF THE SCIENTIFIC
LIBRARY OF UZHGOROD NATIONAL NATIONALITY**

Mariia Medved

ORCID: 0000-0001-8275-9026

PhD (Philology), Directress

of the Scientific Library,

State Higher Educational Establishment

Uzhgorod National University Scientific Library

The article analyzes the activity of Uzhgorod National University library during the quarantine period, examines the effectiveness of the introduction of new forms of library services touching upon the remote customer service. The methods of organizing remote activity of the library staff in a pandemic period as well as the adaptation of librarians to new forms of communication have been considered.

Key words: *The library of Uzhgorod University, library remote service, remote activity of the library, library management, new methods of library service.*